

ВСТУП ДЛЯ БАТЬКІВ

Навіщо потрібні казкові історії?

Розповіді, особливо казки, завжди були найефективнішим засобом спілкування з дітьми.

У казках порушуються важливі для дитячого світосприйняття проблеми. У казках протиставляється добро і зло, альтруїзм і жадібність, сміливість і боягузтво, милосердя і жорстокість, завзятість і легкодухість.

Вони кажуть дитині, що світ, - дуже складна штука, що в ньому є чимало несправедливостей, що страх, жаль і відчай - в такій же мірі частина нашого буття, як радість, оптимізм і впевненість. Але найголовніше - вони говорять дитині, що якщо людина не здається, навіть коли становище здається безвихідним, якщо вона не змінює своїм моральним принципам, хоча спокуса і манить її на кожному кроці, вона, врешті-решт, обов'язково переможе.

Слухаючи ці розповіді і казки, діти мимоволі знаходять в них відгомін свого власного життя. Вони прагнуть скористатися прикладом позитивного героя в боротьбі зі своїми страхами і проблемами.

І насправді, розповідання історій - для батьків річ унікальна. Ви самі знаєте, що вечірнє читання дитині - один з кращих засобів примирення. Справа в тому, що діти - в якомусь роді інопланетяни на нашій «дорослій» планеті, які прилетіли в гості і, за волею долі, вирішили залишитись тут назавжди. Вони бачать світ зовсім по-іншому, ніж ми. Вони слухають дорослих, намагаються зрозуміти і стати схожими на них. Однак цього вистачає не завжди.

Діти постійно стикаються з проблемами, які не схожі на проблеми «дорослого» світу. Навіть якщо вони і зустрічаються - все одно наші способи вирішення марні для них. Пояснення і вмовляння відлітають «як від стінки горох» - чи не знайома картина? В результаті діти, мислення яких часом гранично однозначне («так-ні», «погано-добре») приходять до висновку про те, що ви їм допомогти не можете.

Іноді дорослий, бажаючи щось підказати дитині «по життю» або просто висловити свої почуття, не може знайти для цього відповідних слів, не знає, як можна дати зрозуміти дитині, що вона не залишена «один на один» зі своїми проблемами.

Вихід тут такий - самому зануритися в світ фантазії і чарівництва, в якому дитина відчуває себе «як риба у воді». У світ, де можливі непередбачувані поєднання подій, героїв та ін., але з якого дитина з легкістю бере інформацію для життя в реальному світі. Треба відзначити ще раз - фантазія абсолютно реальна для дітей. І не тому, що діти не бачать справжнього життя. Просто фантазія є для дітей найкращим способом

аналізу навколишнього світу. Це їхня мова, яку ми, дорослі, успішно забули.

Однак кожна дитина постійно стикається з конкретними проблемами, які, часом, вимагають «приземленого» і прагматичного вирішення, що приносить полегшення «на місці». Саме тут вам допоможуть казкові історії, написані спеціально для наших з вами дітей і орієнтовані на конкретні проблеми. Ці історії допоможуть вашим дітям знайти вихід зі складних ситуацій, з честю витримати будь-які удари долі і бути Вам вдячними за це - адже саме Ви прочитаєте їх своїм дітям.

Всі історії, які ви знайдете, є проблемно-орієнтованими. Іншими словами, кожна з них призначена для вирішення якоїсь однієї проблеми або декількох відразу. Однак в українській назві таких казок трактується занадто велика однозначність, - тобто казки «для проблем». Береш дитину «з проблемою», читаєш їй казку, і ... о диво, хай живе зцілення!

Англійський варіант звучить набагато простіше і м'якше - «problem-solving», сконцентровані на проблемі. Це говорить про те, що казка швидше дозволяє дитині зосередитися на вирішенні проблеми, показує можливість, але не дає жорстких рекомендацій. Адже якщо немає двох однакових життів, - значить і немає загального на всіх способів наближення до щастя.

Безумовно, кожна з цих історій має певну спрямованість. Така історія - це розповідь про конкретні ситуації, схожі з тими, в які часто потрапляє дитина. Також в ній описуються почуття, що виникають у дитини, які можуть бути пов'язані з абсолютно різними подіями життя.

Що можуть дати такі історії вашим дітям?

По-перше, вони народжують у дитини відчуття, що ви її розумієте, що Вас цікавлять її проблеми, що ви не «стоїте осторонь», а готові надати посильну допомогу. Реакція дитини на ці історії може виявитися для неї єдиним способом, яким вона «відкриє» вам свою душу, розповість про свої труднощі.

По-друге, в результаті роботи з історіями у дітей формується «механізм самопомоги». Вони навчаються такого підходу до життя: «шукай сили для вирішення конфлікту в собі самому, ти їх обов'язково знайдеш і напевно переможеш труднощі». Таким чином, вони починають слідувати основній ідеї наших історій: «в складній ситуації необхідно шукати ресурси всередині самого себе, і це обов'язково призведе до успіху».

По-третє, історії представляють дітям розсипи всіх можливих варіантів виходу з найскладніших життєвих ситуацій. Вони показують дітям, що вихід є завжди, треба тільки уважно подивитися, пошукати - і кінець історії обов'язково буде щасливим.

Перед кожною казкою позначена її спрямованість: коло проблем, на розмову про які орієнтована казка. Однак будь-яка історія, наведена тут, буде корисна кожній дитині - звичайно, в більшій чи меншій мірі. Справа в тому, що в казкових історіях можна виділити чотири групи за тими проблемами, які вони піднімають.

1. Труднощі, пов'язані зі спілкуванням (з однолітками і батьками).

Це природні для кожної дитини конфлікти, протиріччя, образи та ін., що виникають в дитячому садку, в школі, вдома і на вулиці.

2. Відчуття себе людиною, у якої «щось не так».

Почуття неповноцінності. Практично вся агресивна поведінка - результат відчуття власної «меншовартості» і спроба таким чином довести протилежне. Дитина, докучає вам і іншим дітям і тим самим демонструє власне Я, часто відчуваючи себе набагато більш неповноцінною, ніж дитина, що здається слабкою і «забитою».

3. Страху і тривоги через найрізноманітніші приводи.

Тут найважливіше не те, чого саме дитина боїться, а те, як вона боїться. Якщо вона використовує страхи для саморозвитку, долає їх і на цьому вчиться життя - все в порядку. Якщо страх «гальмує» розвиток, концентруючи на собі всю увагу дитини, - тоді потрібна допомога. Ще потрібно пам'ятати, що діти, відчайдушно відстоюють те, що вони нічого не бояться, саме тоді, коли бояться чогось найбільше. Просто вони навіть бояться зізнатися собі в своєму страху.

4. Проблеми, пов'язані зі специфікою віку.

Кожен вік приносить дитині нові труднощі. Дошкільник стикається з тим, що йому потрібно навчитися бути одному, без мами, навчитися бути самостійним. Далі дитина йде в школу - і опиняється перед купою найрізноманітніших труднощів, пов'язаних з навчанням. Підліток зустрічається з необхідністю затвердити себе як самостійну особистість. Все це пов'язано з численними труднощами, більшість з яких відображено в цій книзі.

Як використовувати казкові історії?

Найпростіший і природний спосіб - читання дитині вголос. Навіть якщо дитина прекрасно читає, важливо, щоб це робили Ви. У цьому випадку зміст казки начебто автоматично схвалюється вами і дозволяється для обговорення. Та й потім, яке невимовне задоволення можна отримати від того, що «тобі читають!», Хоча, загалом, уже абсолютно не обов'язково це робити.

Якщо ж вашій дитині 12 і більше років, та й до того ж це хлопчик, і ставитися зі скепсисом до того, що «не круто», - ваше завдання складніше. Історія повинна бути вивчена напам'ять і досить природно вставлена в

буденні сімейні розмови. Ніби «ненароком», ви розповідаєте «байку», анекдот або просто «кумедний випадок», не показуючи того, що вас взагалі цікавить його (її) реакція. Звичайно, в цьому випадку історії, наведені в цій книжці, потребують переробці - необхідне використання слів і способу мислення, властивих саме вашій дитині. Однак результат, якщо все пройшло вдало, може бути абсолютно приголомшуючим. Тут можна привести таке порівняння: виховання дітей чимось схоже на рулетку - розмір виграшу змінюється в залежності від поставленої суми (сил, вкладених в дітей).

Повернемося до дітей більш молодшого віку. Читаючи дитині казку, необхідно уважно стежити за тим, як вона слухає. Якщо неспокійна, зазвичай, дитина завмерла - це говорить про актуальність теми казки. Якщо спокійна дитина починає крутитися - значить, або тема абсолютно незначна, або казка за формою важка для розуміння. Може бути ще третій варіант: тема «хвороблива» настільки, що навіть згадка про неї зовсім в іншому контексті призводить до відторгнення. Однак тут за неувагою дитини легко роздивитися найвище внутрішнє напруження, пов'язане з улюбленими розмовами на дану тему.

У процесі читання можна попросити дитину висловлювати свою думку щодо перебігу казки. Може, вона щось додасть (наприклад: на що ще образився ведмедик), щось навпаки змінить, висловить свою думку з приводу дій героїв і сюжету.

Незалежно від активності дитини під час читання, закінчивши, необхідно обговорити казку. Тут уже ваші можливості безмежні, - запитуйте все, що вам прийде в голову, діліться своїми думками і почуттями з дитиною. В якості основи для обговорення можна використовувати питання, наведені після кожної історії. Однак необхідно дотримуватися двох основних правил.

По-перше, дитина повинна мати можливість сказати все, що думає. Це означає, що ви не оцінюєте жодного слова з того, що вона говорить. Ви взагалі не вживаєте виразів «правильно», «неправильно», «вірно», «невірно», а говорите тільки «мені здається», «на його місці я б ...» і т.д. Дитина повинна чітко знати, що жодне з її висловлювань не підлягатиме осуду.

По-друге, підштовхуючи дитину до обговорення історії, висловлюючи свою думку, потрібно по-можливості віддавати «кермо влади» в цій розмові дитині. Як тільки вона хоче щось сказати, - закінчуйте і слухайте її. Найкраще якщо вона буде сама ставити вам питання, а ви будете щиро на них відповідати.

Однак не варто «затягувати» обговорення. Якщо дитина втомилася - це значить, що тривала емоційна активність такого роду для неї складна або

сама тема відбирає дуже багато сил. Ми, дорослі, можемо втомитися від півгодини важких переживань більше, ніж від дня роботи. Тому краще повернутися до обговорення через день, ніж сформувавши у дитини відразу до подібних занять. Адже основний принцип вільного діалогу - задоволення бажань обох сторін, тобто як ваших, так і дитини.

Якщо дитина не хоче нічого говорити, - не змушуйте її. Через деякий час «дар слова» прийде до неї, але це станеться тільки при дуже м'якому і ненав'язливий ігровому відношенні з вашого боку.

Після обговорення можна попросити намалювати малюнок, який ілюструє цю казку. Найкращим варіантом було б, якби ви теж взяли в цьому участь, окремо від дитини намалювавши свій малюнок.

Малювання є важливим закріплюючим фактором, а та при необхідності розслабляє і заспокоює дитину, знімає напругу, викликану обговоренням проблемної теми.

Після малювання (не обов'язково відразу ж, це може бути, завтра або післязавтра), предметом обговорення може стати вже сам малюнок. Справа в тому, що дитина швидше вибере сюжет найбільш значущий для неї, значить, зміст малюнка може вам багато сказати про реакцію дитини на казку. Прояснити всі свої міркування ви можете, обговоривши з дитиною малюнок, задаючи їй питання про те, що вона намалювала, розглядаючи кожну деталь. Ви можете говорити і про історію в цілому, однак центром вашої бесіди буде той момент, який зображений на малюнку.

Можливо, вас вразить, що дитина створивши малюнок, не зовсім «правильно» ілюструє казку. Це нормально - так вона виділяє найбільш значущі моменти і вносить корективи в саму казку, а також висловлює своє ставлення до сюжету.

Останній етап роботи з казкою зрівняється з фігурами «вищого пілотажу». Це настільки ж важко для батьків, наскільки ефективно для дитини. Це - драматизація або «програвання» казки або її частин. Звичайно, важко всім, однак пам'ятайте, що тут аж ніяк не потрібні будь-які акторські таланти. Тільки впевненість в собі, відсутність сором'язливості і бажання допомогти своїй дитині.

Ви починаєте з того, що роздаєте ролі, вирішуєте з дитиною, хто буде ким. Бажано, щоб вибір тут зробила сама дитина. При великій кількості персонажів ви можете: залучити родичів, взяти на себе додаткові ролі (тоді потрібно буде кожен раз позначати - «тепер я такий-то») або використати звичайні предмети (ручки, стільці і т.д.), озвучувати їх будете ви і дитина. Потім ви будете «казковий» простір: «диван буде морем, стілець - горою, килимок - будинком».

Тепер можна починати. Суворе узгодження з текстом казки аж ніяк не обов'язково. Непотрібні для сюжету елементи можна опускати, сам текст як

завгодно скорочувати, при цьому, однак, зробивши основний акцент на ключових моментах. Якщо в казці головне - образа, необхідно, щоб ситуація образи вийшла чіткою і яскравою і не загубилася в загальному сюжеті. Ідеальний варіант - якщо всю режисуру бере на себе дитина, залишаючи вам роль виконавця. Тоді можете не сумніватися - нічого з того, що необхідно не буде випущено, ваша ж задача - просто бути самим собою, граючи і розважаючись.

Однак так буває не часто. Для багатьох дітей ситуація «театру з мамою» (саме так можна назвати всі ці дії), може бути настільки незвичною, що від малюка буде важко очікувати активності, особливо на початку. Більш того, діти звикають до певних схем, правил, і їх порушення (нехай навіть і «приємне») може лякати дитину. Тоді вона, можливо, буде чинити опір вашим спробам пограти з нею, проговорити, що вона не хоче, що вона не любить.

Тут можна дати одну пораду - довіряйте своїм почуттям. Намагайтеся «розворушити» дитину, не перегнувши при цьому палку. Якщо ви будете ненав'язливо і м'яко намагатися грати з нею - рано чи пізно дитина відповість вам, звикнувши і відчувши безпеку. І, як тільки з'являється щонайменша ініціатива, - підтримуйте і плекайте її, як цінну рослину, що вимагає обережності при догляді.

Отже, що ж в результаті? Ви прикладаєте масу зусиль, а дитина не стає такою, як ви хочете. Все вірно. Дитина стане такою, якою їй потрібно стати (хоча вона зараз цього і не розуміє), внаслідок особливостей її характеру неповторності особистості. І в тому, що вона не зіб'ється на цьому тернистому і слизькому шляху, не впаде в підступну тріщину, ви можете бути впевнені. Чому? Тому, що саме ви даєте дитині ту підтримку, яка їй необхідна і яку крім вас не може дати ніхто.